Analýza kultúry

Zuzana Révészová, Creative Industry Košice

Zhrnutie

Investície do infraštruktúry a do rozvoja potenciálu kultúry a kreatívnych odvetví v meste priniesli nárast počtu subjektov, ktoré v kultúre v roku 2020 pôsobia. Narástol aj počet podujatí, počet subjektov v kreatívnom priemysle a počet zamestnaných osôb, ako aj počet návštevníkov mesta a počet prenocovaní v Košiciach.

Pri porovnaní počtu podujatí a počtu návštevníkov je vidieť veľký potenciál rozvoja práce s divákmi. Začiatkom kvalitného vzťahu medzi kultúrnou inštitúciou a návštevníkom je dostatok informácií o štruktúre návštevnosti a o forme kultúrnej participácie. Tieto informácie kultúrne inštitúcie začínajú systematický priesum. Od roku 2016 do roku 2019 nebol ani vedený plošný prieskum publika v Košiciach, v roku 2020 bol realizovaný telefonický prieskum, ale jeho výsledky mohla skresliť situácia spôsobená pandémiou Covid-19.

V Košiciach je priestor pre vznik nových subjektov v kreatívnych odvetviach, koncentrácia talentu na umeleckých vysokých a stredných školách sa však neuplatňuje v praxi a stále množstvo ľudí odchádza do zahraničia, prípadne do iných miest.

Rozpočty zriaďovaných kultúrnych inštitúcií sú do veľkej miery viazané na prevádzku a financovanie rozvojových projektov je ponechané na vlastný fundraising na Fonde na podporu umenia, Audiovizuálny fond a iné zdroje. Rozpočty nezriaďovaných inštitúcií sa na základe dostupnosti grantových financií viažu na produkciu podujatí a neumožňujú financovanie prevádzkových nákladov, čo vedie k prílišnému nárastu počtu podujatí na úkor kvality a vyčerpania kultúrnych operátorov.

Mestský rozpočet v oblasti kultúry stále nedosahuje odporúčanú hodnotu 3 %, ktorá bola určená ako cieľ v kultúrnej stratégii z roku 2014. Suma, ktorú každoročne mesto vyhradí na grantovú schému sa mení podľa rozhodnutia zastupiteľstva, rozhodnutia však nie sú založené na strategických prioritách, či dátových podkladoch. Mestská grantová schéma podporuje rozvoj neformálnych nezávislých operátorov nízkou sumou, a práve rozvoj týchto jednotlivcov môže byť zásadný pre životaschopnosť kultúrnej scény. Grantová schéma by však mala sledovať dopady – počty vzniknutých podujatí a ich počty návštevníkov, prípadne stimulovať vzdelávanie žiadateľov v oblasti kultúrneho manažmentu, rozvoja publika atď.

Prioritou starostlivosti o mestskú kultúrnu scénu by mal byť rozvoj ľudí a udržanie talentu v meste. V súčasnej situácii má kultúrne prostredie neistotu z nestabilných príjmov, či viacnásobných rolí, ktoré ľudia v kultúrnych prevádzkach musia zastávať. Investície do vzdelávania pri neudržateľných pracovných a životných podmienkach sú následne neadekvátne. Mesto by preto malo nadviazať vzťah s univerzitami, so zástupcami kultúrnych inštitúcií, zriaďovateľmi kultúrnych inštitúcií a donormi s cieľom nájsť formy, ktoré by zlepšili podmienky fungovania kultúrnych a kreatívnych pracovníkov.

Tabuľka 1 Základné údaje o kultúrnych inštitúciách

	2013	2019
Počet kultúrnych organizácií	126	170
Múzeá	10	11
Galérie	7	9
Divadlá	5	6
Kultúrne centrá	3	11 (Tabačka, úsmev, kasárne, + výmenníky)
Knižnice	3	7* (rátame aj knižnice univerzít, múzea a galérie, ale nie ich pobočky)
Kiná	3	4
Počet kultúrnych podujatí	3650	11875 – zriaďované + Tabačka a Úsmev
Počet kultúrnych podujatí vo verejných inštitúciách		10 338
Počet návštevníkov - počet návštev podujatí/priestorov spolu v danom roku	911000	748 670 Verejné inštutúcie + Tabačka a Kino Úsmev, nie je rátaná Biela noc
Počet návštevníkov vo verejných inštitúciách		666 315
Priemerná návštevnosť	250	63
Festivaly	27	50
Príjmy z financovania kultúry	15,8	23,190,464
Priemerná dotácia na akciu	4322	NA
Priemerná dotácia na návštevníka	17,32	NA
Dotácie na príspevkové inštitúcie	185609	20 893 219,32
Zdroje mesto	2 500 000	5 324 000
Kraj	2 500 000	3,742,674.44 (zriaďované + granty)
Štát	10 800 000	14,123,790 (zriaďované + FPU+AVF)
Iné	300,000	NA

Zdroj: výročně správy

Tabuľka 2 Zhodnotenie indikátorov Masterplanu kreatívnej ekonomiky 2020

Premenné	2013	2019	Pokles/Nárast	Zdroj
Počet obyvateľov Košice	239 797	238 593	-1 204	Štatistický úrad SR
Počet obyvateľov Košický kraj	794 756	801 460	6 704	Štatistický úrad SR
HDP Košický kraj (Regionálny hrubý domáci produkt na obyvateľa (v eurách))	10 731,89	13 352,947 (2018)	2 621,06	Štatistický úrad SR
Nezamestnanosť (Miera evidovanej nezamestnanosti)	10,65%	3,82%	-6,83%	Štatistický úrad SR
Nárast v počte mladých ľudí študujúcich v regióne (Košický kraj) I a II stupeň	689 (*2014)???	2070	1381	Štatistický úrad SR
Nárast v počte mladých ľudí študujúcich v regióne (východné Slovensko) I a II stupeň	726 (*2014)???	2429	1703	Štatistický úrad SR
Nárast v počte mladých ľudí pracujúcich v regióne (Košický kraj, v tisícoch)	101,7	103,1	1,4	Štatistický úrad SR
Nárast v počte mladých ľudí pracujúcich v regióne (východné Slovensko)	212	217,3	5,3	Štatistický úrad SR
Nárast v počte turistov v regióne (podľa počtu prenocovaní) Košický kraj	649947	1055845	405898	Štatistický úrad SR
Počet turistov v regióne (podľa počtu prenocovaní) východné slovensko	2906706	4436239	1529533	Štatistický úrad SR
Košice letisko - počet pasažierov	237165	558064	320899	Letisko Košice
Zamestnanosť v CCI (Košice)	22992	28879 (2018)	5887	Štatistický úrad SR
Zamestnanosť v CCI (Východné Slovensko)	85300	112066 (2018)	26766	Štatistický úrad SR
Zamestnanosť v ostatných sektoroch (Košice)	61230	67728 (2018)	6498	Štatistický úrad SR
Zamestnanosť v ostatných sektoroch (Východné Slovensko)	211185	250215 (2018)	39030	Štatistický úrad SR
Počet kreatívnych klastrov v regióne	1	1		
Počet medzinárodných, kultúrnych podujatí ročne (Košice)	?	11875		
Pocet ucastnikov účasti na kreatívnych aktivitách (Košice)	?	748670		
Pocet kultúrnych spoločností (Košice, či región?)	126	170	44	

Mapovanie kultúrnej infraštruktúry

V roku 2019 sme skúmali počty subjektov pôsobiacich v kultúre v Košiciach. Na základe identifikácie jednotlivých oblastí kultúry sme z verejne dostupných databáz a z informácií o pridelených dotáciách v kultúre, ako aj prostredníctvom mapovania

médií boli schopní identifikovať zhruba 600 unikátnych aktérov – či už fyzických alebo právnických osôb pôsobiacich v kultúre (v tabuľke súčet nesedí, pretože niektorí aktéri pôsobia vo viacerých oblastiach). Toto mapovanie odrážalo filozofiu medzisektorového pohľadu na kultúru – nie z pohľadu kultúrnej politiky tradične, ako na kultúru pozerajú metodiky. V tomto pohľade sledujeme skôr mestskú úroveň úlohy kultúry v mestskom živote. V ďalších prehľadoch v tejto analytickej časti bude identifikovaný pohľad cez inštitucionálne členenie kultúrnych inštitúcií a subjektov v kultúrnom a kreatívnom priemysle podľa metodiky SK NACE kódov. Mapu sme vizualizovali pre účely doplnenia na participatívnom workshope a je prílohou tohto dokumentu (Príloha I).

Tabuľka 3 Prehľad verejných inštitúcií v kultúre v meste Košice

Typ inštitúcie	Počet	
Štátne	4	Štátne divadlo, Štátna filharmónia, Slovenské technické múzeum (+ Múzeum letectva), Štátna vedecká knižnica, ÚĽUV
Inštitúcie a organizácie, ktoré vlastní alebo riadi samosprávny kraj	7	Východoslovenská galéria, Východoslovenské múzeum (Expozícia Rodošto, Miklušova väznica, Múzeum voskových figurín, Dom remesiel), Knižnica Jána Bocatia, Bábkové divadlo (Divadlo Jorik), divadlo Romathan, divadlo Thália
Podujatia, programy, inštitúcie a organizácie, ktoré vlastní alebo riadi mesto	10	K13 Košické kultúrne centrá - mestom zriadená kultúrna inštitúcia (Kasárne/Kulturpark (vrátane Steel parku), Kunsthalle, SPOTS komunitné centrá vo výmenníkoch tepla (8), amfiteáter Mesto Košice - vlastná činnosť v oblasti kultúry: Festival sakrálneho umenia, Dni mesta Košice Creative Industry Košice, n.o. Knižnica pre mládež mesta Košice Mestské časti - rozpočet, podpora rozvoja kultúrnych udalosti (Sever, Juh, Západ + Staré mesto Múzeum Vojtecha Löfflera), Detský areál Anička, Senior klub Severan, Kultúrne strediko Šaca, Denné centrum, Kultúrne stredisko Jazero, Klub Seniorov Opátska, Múzeum dolná brána - podzemné archeologické múzeum Visit Košice (verejné / súkromné partnerstvo)
Inštitúcie a organizácie, ktoré vlastní alebo riadi cirkev alebo univerzita	4	Perly gotickej cesty, Univerzita P.J. Šafárika, Technická univerzita (výtvarné umenie) Pamätná izba Sándora Máraia,
Nezriaďované inštitúcie s s viacročným mestským grantovým financovaním	7	Kino Úsmev (CINEFIL), Kultúrne centrum Tabačka Kulturfabrik (Bona Fide), KAIR, DIG (Media art office), Biela Noc, Divadlo na Peróne

Tabuľka 4 Počet subjektov v jednotlivých žánroch KKP (2018)

Zástupcovia samosprávy	21
Pamiatky	11
Archívy	2
Múzeá	11
Výtvarné umenie	73
Knihy, tlač, kníhkupci	100
Literárna tvorba	35
Divadlo	30
Tanec	17
Folklór	33
Hudba	70
Remeslá	10
Dizajn	44
Architektúra	96
Odevný dizajn	10
Vysielanie televízie a rádia	10
Fotografia, film a audiovízia	43
Multimédiá a mediálne umenie	28
Komunity	18
Priestory kultúry	72
Významné/pravidelné podujatia	57
Voľný čas/amatérske umenie	51
Vzdelávanie v kultúre	86
Inklúzia/terapia	23
Menšiny/medzikultúrny dialóg	32
Kultúrny turizmus	25
Medzinárodná prezentácia	5
Verejné priestory	9

Prístup obyvateľov ku kultúre

Prístup obyvateľov košických mestských častí ku kultúre – počet inštitúcií na 1000 obyvateľov

11 mestských častí bez kultúrnych inštitúcií

Tabuľka Počet kultúrnych zariadení v geografickej distribúcii

Tabuľka 5 Počet subjektov na počet obyvateľov v mestských častiach Košíc

Mestská časť	Počet obyvateľov (2019)	Počet* kultúrnych inštitúcií	Počet inštitúcií na 1 obyvateľa	Počet kultúrnych inštitúcií/centier na 1000 obyvateľov
Košice - mestská časť Staré Mesto	20796	44	0,0021	2,1158
Košice - mestská časť Ťahanovce	2532	2	0,0008	0,7899
Košice - mestská časť Barca	3756	2	0,0005	0,5325

Košice - mestská časť Západ	39657	14	0,0004	0,3530
Košice - mestská časť Šaca	5969	2	0,0003	0,3351
Košice - mestská časť Sever	20151	6	0,0003	0,2978
Košice - mestská časť Sídlisko KVP	23490	6	0,0003	0,2554
Košice - m. č. Dargovských hrdinov	25804	6	0,0002	0,2325
Košice - mestská časť Nad jazerom	24443	5	0,0002	0,2046
Košice - mestská časť Krásna	5884	1	0,0002	0,1700
Košice - mestská časť Juh	22693	3	0,0001	0,1322
Košice - mestská časť Kavečany	1348	0	0	0
Košice - mestská časť Sídlisko Ťahanovce	21936	0	0	0
Košice - mestská časť Džungľa	721	0	0	0
Košice - mestská časť Lorinčík	811	0	0	0
Košice - mestská časť Pereš	2061	0	0	0
Košice - mestská časť Myslava	2475	0	0	0
Košice - mestská časť Poľov	1219	0	0	0
Košice - mestská časť Luník IX	6596	0	0	0
Košice - mestská časť Košická Nová Ves	2883	0	0	0
Košice - mestská časť Šebastovce	745	0	0	0
Košice - mestská časť Vyšné Opátske	2623	0	0	0

**Kultúrne inštitúcie – múzeá, kiná, divadlá a kultúrne centrá, Zdroj: Výročné správy, ŠÚ SR*
Knižnica pre mládež mesta Košice má 20 pobočiek roztrúsených po 8 MČ. Sever- 2, Juh - 1, Západ - 3, Jazero - 3, Ťahanovce - 2, SDH - 4, Krásna - 1, KVP – 4.

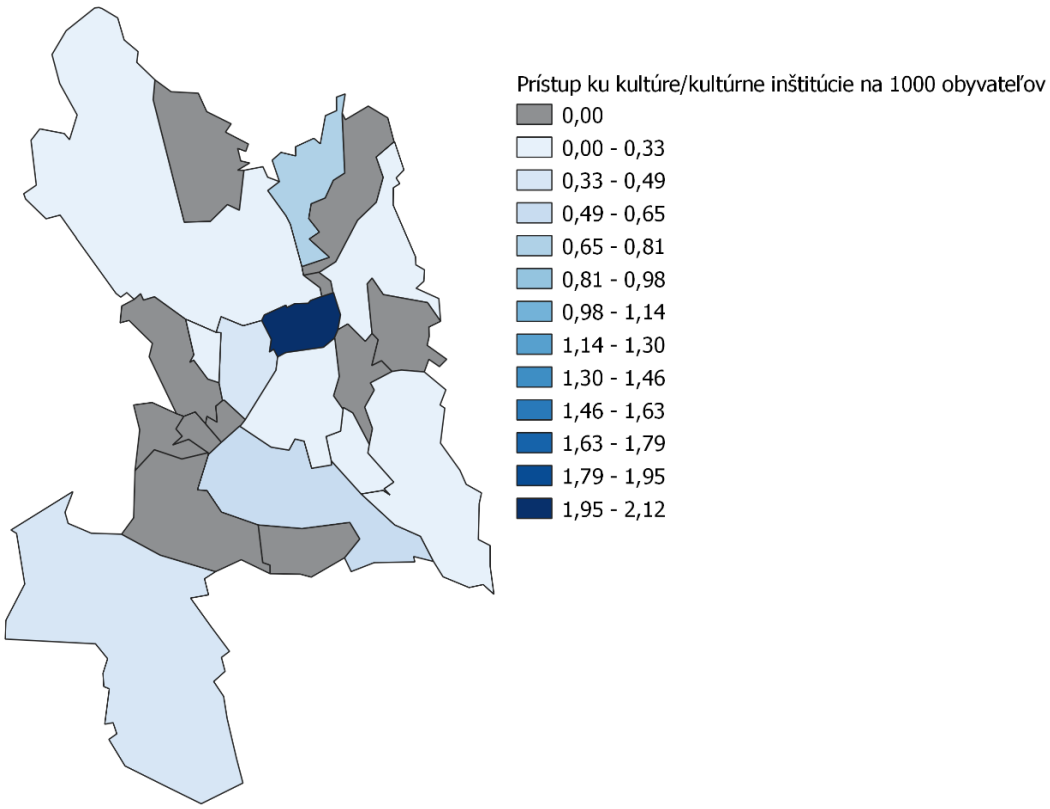

Obrázok 1 Prístup ku kultúre na 1000 obyvateľov podľa mestských častí

Tvorba, výroba a produkcia

Podpora tvorby
Podpora tvorcov nie je v meste špecificky podchytená grantovou schémou, či iným finančnými, či nefinančnými nástrojmi. Finančnou podporou profesionálnej tvorby je v súčasnosti najmä Fond na podporu umenia, čiastočne aj grantová schéma mesta Košice umožňuje žiadať granty profesionálnym tvorcom, ktorí sú podnikateľmi, prípadne v slobodnom povolaní. Po finančnej linke tak vieme približne odhadnúť počet častičasti tvoriacich umelcov – je to však skreslený údaj, časť z nich môže mať ako miesto trvalého pobytu uvedené mesto Košice, hoci v skutočnosti pôsobia inde. Vo výtvarnom umení napríklad máme údaje o približne 50 aktívnych tvorcov (ich mená sa objavujú v zoznamoch žiadateľov o dotácie, prípadne v novinách), v oblasti literatúry približne 25, v oblasti hudby asi 25. Tvorcovia, ktorí však nežiadajú o verejné prostriedky nie sú nikde registrovaní.

Vzdelávanie *(doplniť trendy vývoja)*
Významným prvkom podpory tvorby je sieť vzdelávacích inštitúcií. Košice majú v rámci vzdelávacích inštitúcií stredné a vysoké umelecké školy. Ich prehľad aj s počtom absolventov je uvedený v tabuľke.

Tabuľka 6 Prehľad umeleckých vzdelávacích inštitúcií v meste Košice

Oblasť	Úroveň	Škola	Počet absolventov

			2019
Výtvarné umenie	Stredná škola	Škola úžitkového výtvarníctva	81
Výtvarné umenie	Vysoká škola	Fakulta umení Technickej univerzity (bc a mgr, ing.arch)	75
Film a audiovízia	Stredná škola	Súkromná stredná škola filmová	48
Divadlo, tanec, spev, hudba	Stredná škola		60
		Konzervatórium Jozefa Adamoviča Exnárova	
		Konzervatórium v Košiciach Timonova	105
		Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium Košice Požiarnícka	29
		Súkromné konzervatórium Zádielska	14
Spolu			412

Napriek tomu, že Fakulta umení v meste pôsobí, množstvo jej absolventov po absolvovaní štúdia nenachádza uplatnenie. Fenomén odchodu za prácou po štúdiu sa netýka len kreatívnych oblastí a je typický pre všetkých absolventov vysokých škôl v meste (napríklad Technická univerzita má len 2 % pozitívne saldo migrácie absolventov po ukončení štúdia). Dochádza tak k neslávnemu fenoménu tzv. odlivu mozgov. V oblastiach filmu, divadla a hudbu k odchodu talentov prichádza už pri nástupe na vysokú školu. Mesto tak musí nachádzať príležitosti, ako si šikovných tvorcov udržať.
Špecifickou otázkou pre rozvoj kultúrnej tvorby, ale aj podpory kultúrneho prehľadu a rozvoja obyvateľov v oblasti kultúrnej citlivosti je sieť neformálneho vzdelávania a základných umeleckých škôl.

Tabuľka 7 Prehľad základných umeleckých škôl v meste Košice

Základné umelecké školy k 15. 9. 2020 **Košický kraj**

Územie Adresa	Zriaďovateľ	Počet žiakov, študujúcich v odbore					z toho v štúdiu predo-spelých	Uči-telia
		tanečnom	výtvarnom	literár.-dramat.	hudobnom	audio a mul-time d.tvorby		
Základná umelecká škola * 04001 Košice-Staré Mesto, Hlavná 68	Mesto Košice				867		73	67
Základná umelecká škola * 04001 Košice-Staré Mesto, Kováčska 43	Mesto Košice		757				6	11

Súkr.zákl.umelec. škola * 04001 Košice-Staré Mesto, Zádielska 12	Juraj Sninský	202						6
Spolu okres 802 Košice I		**202**	**757**		**867**		**79**	**84**
Spojená škola - ZUŠ * 04011 Košice-Sídlisko KVP, Čordáková 50	Košická arcidiecéza		89		152			19
Súkr. zákl.umelec.škola * 04023 Košice-Sídlisko KVP, Starozagorská 10	Ing. Vladimír Urban DOM ĽUDOVÉHO TANCA	299	28		119		15	24
Základná umelecká škola * 04011 Košice-Západ, Bernolákova 26	Mesto Košice	118	205	133	746		18	723
Súkr. ZUŠ N.Vengerovej * 04011 Košice-Západ, Gudernova 3	Mgr. art. Nina Vengerová	270						
Súkr. zákl.umelec.škola * 04011 Košice-Západ, Petzvalova 2	PhDr. Jarmila Uhríková		73	23		25		9
Spolu okres 803 Košice II		**687**	**395**	**156**	**1017**	**25**	**33**	**127**
Súkr. zákl.umelec.škola * 04022 Košice-Dargovských hrdino, Krosnianska 6	Vincent Svat	16	64	24	436		5	25
Súkromná ZUŠ * 04022 Košice-Košická Nová Ves, Jelšová 12	BabyPro, s. r. o.				10			2
Spolu okres 804 Košice III		**16**	**64**	**24**	**446**		**5**	**27**
Základná umelecká škola * 04001 Košice-Juh, Jantárová 6	Mesto Košice	37	178	39	748		9	63
Súkr.zákl.umelecká škol * 04001 Košice-Juh, Miškovecká 20	Daniela Markušová	242	10	22	161			13
Súkr. zákl.umelec.škola * 04001 Košice-Juh, Požiarnická 1	ROMA EDUCATION SLOVAKIA, KOŠICE, n.o.	214	188	10	235			12
Súkromná ZUŠ GRIMMY * 04001 Košice-Juh, Staničná 13	Tanečný klub GRIMMY, OZ	77			15			4
Základná umelecká škola * 04012 Košice-Nad jazerom, Irkutská 1	Mesto Košice		377				4	9
Spolu okres 805 Košice IV		**570**	**753**	**71**	**1159**		**13**	**101**

Určitý typ rozvoja tvorby, či už na profesionálnej alebo amatérskej úrovni poskytuje mesto prostredníctvom svojich organizácii – K13 prostredníctvom Výmenníkov (v oblasti hudby, výtvarného umenia, divadla), prípadne Creative Industry Košice profesionalizáciou pomocou vzdelávacích a profesionalizačných programov. Tvorcovia v jednotlivých oblastiach rozvíjajú siete, ktoré majú často medzinárodný prvok (tanečné sympóziá v Tabačke, workshopy na festivale Art&Tech Days). Tieto siete sú naviazané na výrazné inštitúcie. Vďaka školskému zázemiu, ktoré ponúka Fakulta umení v oblasti výtvarného umenia, dizajnu a architektúry je aj následná neformálna scéna tvorcov pokrytá najmä týmito oblasťami. Výrazným prvkom podpory tvorby sú aj medzinárodné rezidenčné pobyty, ktoré najmä pre výtvarníkov,

ale aj pre iné umelecké žánre v meste zabezpečuje organizácia KAIR (Košice Artists in Residence).
Dostupné ateliéry sú základným prvkom pre rozvoj tvorby (nie len vo výtvarnom umení, ale aj vo filme alebo hudbe). V súčasnosti sú ateliéry koncentrované v priestoroch bývalej Tabakovej továrne (v časti, ktorá by mala byť rekonštruovaná na kreatívne centrum), ktorá je v správe KSK, ich záujmy zastrešuje neformálne zoskupenie kreatívcov – občianske združenie Stroj. Ďalšie ateliéry poskytuje napríklad Bytový podnik mesta Košice (bez systematickej podpory) či súkromní prenajímatelia.

Podnikanie a zamestnanosť v kultúrnych a kreatívnych odvetviach
Zamestnanosť v kultúrnych a kreatívnych odvetviach sa podľa výskumu Fakulty BERG[1] Technickej univerzity v Košiciach zvýšila približne o 500 pracovníkov od roku 2014 (5039 zamestnancov v roku 2014, 5568 v roku 2018), spolu s „high-endproduktami [2]“ dosahuje počet zamestnancov 9372 zamestnancov v meste Košice, oproti 8739 v roku 2014). Ide teda o 10 % nárast v tejto oblasti za štyri roky najmä v oblasti kreatívnych odvetví. **Počet subjektov podnikajúcich v oblasti kreatívnych odvetví bol v roku 2014 1810, v roku 2018 už 2087, čo je nárast o 15 %. V roku 2018 podnikalo v kreatívnych odvetviach v meste 2 500 subjektov.**
Tvorcovia v oblasti kultúrnych a kreatívnych odvetví čelia špecifickým výzvam v prípade zabezpečenia príjmu a sociálneho zabezpečenia. Slovenská legislatíva síce rozpoznáva právnu formu „slobodného podnikania“, ktoré je špecifickou formou podnikania tvorivej činnosti, ale podmienky, ktoré by zabezpečovali podporu tvorcov v sociálnej oblasti nie sú vytvorené. Osoby v slobodnom povolaní, ktoré presiahnu výškou svojho príjmu hranicu približne 5000 Eur ročne sú povinnými platcami sociálneho poistenia. Výšku reálnych príjmov nie je možné z administratívnych zdrojov zistiť, pretože nedochádza k ich evidencii v súvislosti s SK NACE kódom a spárovaním s údajmi v sociálnej poisťovni. Absentujúce nemocenské poistenie a iné zábezpeky môžu pri zhoršenej ekonomickej situácii (príkladom je kríza sprevádzajúca pandémiu Covid-19), pri rodičovstve, chorobe alebo pri nástupe na starobný dôchodok veľmi ohroziť sociálnu situáciu tvorcov. Tento jav je globálny, ide o tzv. prekérne pracovné podmienky, ktoré sú veľmi typické pre kultúrnu sféru. **Mieru istoty by bolo potrebné zvýšiť najmä schopnejším dodávateľským reťazcom (meškajúce platby, profesionálny prístup v odmeňovaní), alebo legislatívnou zmenou pri sociálnych podmienkach umeleckej tvorby.**
Množstvo produkovaných podujatí spôsobuje vyčerpanie a vyhorenie, okrem toho to znamená aj nestabilné podmienky pre rozvoj kultúrnej scény, nemožnosť stavať na vzdelaní, ktoré v kultúrnej sfére v meste nadobudnú.

Tabuľka 8 Prehľad subjektov v kultúrnom a kreatívnom priemysle podľa SN NACE kódov

	Počet subjektov
Reklama	680
Architektúra	229
Archívy, knižnice, kultúrne dedičstvo	90
Knihy a tlač	359
Kultúrne vzdelávanie	26
Dizajn a vizuálne umenie	168
Hudba	16

[1] Sidor, C.; Kršák B. (2018). Creative & cultural industries (CCIs) and High-end industries (Fashion) in Kosice, Slovakia. Dostupné na: http://cases.idoaba.eu/cike18/
[2] Predstavujú najdrahší segment produktov na trhu

Divadlo, tanec a podporné činnosti	171
Softvér a počítačové hry	223
Video a film	123
Odevný priemysel	416
Spolu	**2501**

Zriaďované kultúrne inštitúcie v meste zamestnávajú zhruba 900 ľudí (počet zamestnancov prepočítaný na full time ekvivalent – prehľad je viditeľný v tabuľkách 8 a 9).

Distribúcia a spotreba
Kultúrne inštitúcie a ich financovanie

Pod distribúciou kultúry rozumieme sprostredkovanie obsahu priamo pre divákov, alebo pre ďalšie časti hodnotového reťazca (v rámci kreatívnych odvetví môže ísť aj o prebratie kreatívneho obsahu reklamou, tvorbou počítačových hier, alebo ďalšieho vzniku novej formy umeleckých diel či kreatívnych výstupov). V tejto časti sa zameriame na kultúrne inštitúcie, ktoré sprostredkúvajú kultúru priamo návštevníkom, prípadne uchovávajú kultúrne dedičstvo pre ďalšie generácie. Nasledujúcom prehľade je vidieť počet návštevníkov kultúrnych podujatí a finančné indikátory štátnych kultúrnych inštitúcií. Ich údaje nie sú medzi sebou porovnateľné, keďže činnosť zbierkových kultúrnych inštitúcií je primárne uchovávať a sprístupňovať kultúrne dedičstvo. Z hľadiska mestskej kultúrnej stratégie je samozrejme táto činnosť veľmi dôležitá, ale primárne sa teraz dívame na distribúciu a spotrebu kultúry, preto ide o údaje z pohľadu návštevníkov, či divákov kultúrnych podujatí v kultúrnych inštitúciách.

Tabuľka 9 Údaje o inštitúciách v správe MK SR (2018)

	podujatia	návštevníci	transfery zriaďovateľa	tržby zo vstupného	zamestnanci
Štátne divadlo Košice	337	78 088	6 938 832	641 809	310
Štátna filharmónia v Košiciach	84	30 983	2 980 003	340 649	116
Slovenské technické múzeum	600	51 533	1 245 902*	177 762*	87*
Štátna vedecká knižnica	376	81 264	1 464 670	48 298 - poplatky	77
		7 709 - návštevníci podujatí			
Úľuv					
spolu	2037	232 313 návštevníkov	12 629 407	1 208 518	510

*– do informácii o trasnferoch zriaďovateľa a počte zamestnancov sú zaradené aj iné pobočky STM (napr. veľké Múzeum dopravy v Bratislave)

Tabuľka 10 Financovanie inštitúcií Košického samosprávneho kraja (2018)

	podujatia	návštevníci	transfery zriaďovateľa	tržby zo vstupného	zamestnanci
Východoslovenské múzeum (2018) okrem transferu	37	78 553	1 051 604,74	83 468	61
Východoslovenská galéria	224	35 501	622 307,00	27 457	27
Bábkové divadlo Košice	310	26 171	652 598,70	48 161	30
Divadlo Romathan v Košiciach	87	9 840	503 512,00	6 127,69	30
Divadlo Thália Színház	103	27 760	792 087,88	148 027	48
Verejná knižnica Jána Bocatia v Košiciach	837	210 437	847 702,00	40 773	40
		15 503 návštevníkov podujatí			
spolu	1598	193 328 návštevníkov	3 677 724,44	347 886	236

Pri inštitúciách zriaďovaných KSK sa sleduje počet návštev, počet aktivít, ale nesledujú sa zvlášť návštevnosti podujatí a návštevníci výstav, či knižnice zvlášť, len v interných štatistikách. Mestské aktivity sú ťažko zmapovateľné, pretože nezverejňujú výročnú správu. Dáta od K13 neuvádzajú počet platiacich/neplatiacich divákov, ani rozdiel v návštevníkoch vlastných podujatí a podujatí, ktoré organizujú prenajímatelia, takisto nie je možné sledovať počty divákov mestských festivalov, ako sú Dni mesta Košice, keďže ide o podujatia na verejných priestranstvách, bez vstupného. Isté typy odhadov by pri analýze mohli byť zhotovené fotografickou metódou, prípadne pomocou dát mobilných operátorov.

Tabuľka 11 Financovanie inštitúcií mestom Košice

	podujatia	návštevníci	transfery	výnosy zo vstupného	zamestnanci
Grantová výzva			150 000		
Creative Industry Košice	46	2 456	300 000	8 579,5	13

kultúrno-spoločenské podujatia mesta	17	nezistené	238 000	0	
Festival sakrálneho umenia	1	3100	15 000	0	
podpora historického dedičstva			6000		
Knižnica pre mládež mesta Košice	2986	225557	820000	19 000	34
		66633 návštevníci podujatí			
K13 - Košické kultúrne centrá	4457	234 167	2 306 000	179 854,17	71
Oprava fasády kulturparku			1 219 000		
Visit Košice			270 000		118
Spolu z rozpočtu mesta	7343	304 674 návštevníkov	5 324 000	205 433,67	236
Galéria Vojtecha Lofflera	54	16 312	115 000	7 151,50	6
Spolu	7343	304 674	5 439 000	2 125 882	242

Rozpočet na kultúru v meste Košice sa pohybuje stále pod úrovňou 3 %. Investičné projekty pri projekte Európskeho hlavného mesta kultúry presiahli vyššiu hranicu rozpočtu mesta, ale od roku 2014 klesá pomer bežných výdavkov na kultúru k celkovému rozpočtu mesta. Pre fungovanie kultúrnej infraštruktúry a stabilitu ďalšieho vývoja je potrebné myslieť na prioritu kultúry ako rozvojového prvku mesta a udržať pomer mestských financií nad úrovňou 3 %.

Tabuľka 12 Prehľad pomeru rozpočtu na kultúru k mestskému rozpočtu

ROK	BEZNE VYD. (% z T.B)	KAPITAL. VYD. (% Z T.B)
2009	1,32%	3,41%
2010	1,32%	1,46%
2011	1,27%	15,63%
2012	1,59%	49,74%
2013	3,84%	75,81%
2014	3,03%	3,41%
2015	2,80%	0,32%
2016	2,73%	1,24%

2017	2,77%	0,21%
2018	2,62%	0,55%
2019	2,56%	0,76%

Pre porovnanie s inými mestami uvádzame vývoj bežných výdavkov v Brne, Grazi, Bratislave, Krakove, Talline a Linzi. Každé z týchto miest má iné nastavenie financovania kultúrnych inštitúcií. Napríklad v Brne je 10 % rozpočtu venovaných kultúre aj z dôvodu financovania veľkých nákladných kultúrnych inštitúcií, ako je napríklad Mahenovo divadlo, ktorého ekvivalent Štátne divadlo v Košiciach je financované priamo zo štátneho rozpočtu.

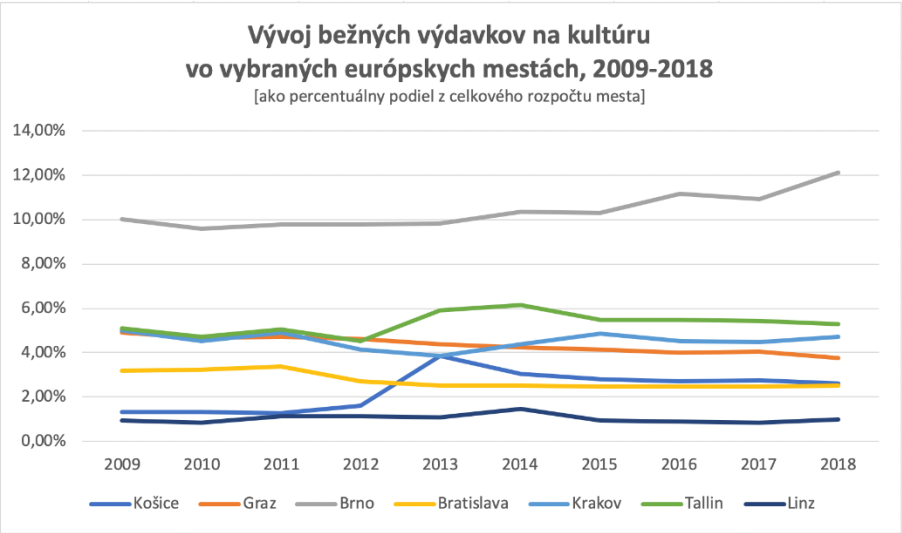

Obrázok 2 Vývoj bežných výdavkov na kultúru vo vybraných európskych mestách 2009-2018 (Zdroj: rozpočty miest)

Podpora nezriaďovaných kultúrnych inštitúcií

Nezriaďované kultúrne inštitúcie sú podporované z verejných zdrojov najmä z Fondu na podporu umenia, Fondu na podporu kultúry národnostných menšín, Audiovizuálneho fondu, Európskych fondov, grantovej schémy mesta Košice, grantovej schémy Košického samosprávneho kraja a miestnych medzinárodných nadácií.

Fond na podporu umenia

Fond na podporu umenia - existuje od roku 2014 - prvé finančné prostriedky boli pridelené na rok 2016. Na základe filtra pridelených finančných prostriedkov sme vyčlenili tie organizácie, ktoré pôsobia v Košiciach. Fond na podporu umenia svojim vznikom výrazne pomohol flexibilite a nárastu kultúrneho života na celom Slovensku. Vďaka vzdelaniu a skúsenostiam, ktoré kultúrni operátori mohli získať pri príprave podujatí Európskeho hlavného mesta kultúry sa v Košiciach s podporou Fondu na podporu umenia uskutočnilo veľké množstvo kvalitných podujatí. Podporné programy pomohli získať lepšie zručnosti pri koncipovaní projektov, nastaviť kvalitnejšie spolupráce v partnerstvách a budovať na viacročných skúsenostiach.

Tabuľka 13 Prehľad príjmov grantov z Fondu na podporu umenia v meste Košice. Zdroj: Fond na podporu umenia

rok	2016	2017	2018	2019
žiadaná suma	€3,818,842.00	€2,767,831.00	€3,515,177.00	€3,927,847.00
pridelená suma	€965,226.00	€995,504.00	€1,307,976.00	€1,294,383.00
pomer pridelenej a žiadanej	25.28%	35.97%	37.21%	32.95%
počet úspešných žiadateľov	110	138	140	129
počet neúspešných žiadateľov	120	92	99	103
úspešnosť	47.83%	60.00%	58.58%	55.60%

Grantová schéma mesta Košice (K13)

Grantová schéma v gescii K 13 – Košické kultúrne centrá bola vytvorená v troch typoch programov:
- Podpora organizácií
- Podpora jednotlivcov a neformálnych skupín
- Trojročná podpora

Trojročnú podporu dostali za fungovanie organizácie: BONA FIDE, DIG, Biela noc, KAIR a Kino Úsmev

V sledovaných rokoch dostalo pridelené prostriedky 40 subjektov (v roku 2016 to bolo 39 subjektov). Počet žiadateľov sa nesleduje (približne však úspešnosť býva okolo 50 % podľa neoficiálnych informácií). Výška grantu v rokoch 2016 - 2018 (podľa dostupných dát), ich medián a priemer pridelenej sumy na projekt sú uvedené v nasledujúcej tabuľke:

Tabuľka 14 Grantová schéma mesta a udelené finančné prostriedky

	2019	2018	2017	2016
suma	200 000 €	198 500 €	250 000 €	200 000 €
median	3 000 €	3 750 €	4 500 €	4 000 €
priemer	4 878 €	4 962,5 €	6 250 €	5 128,2 €
počet úspešných	41	40	40	39

Rozloženie pridelenej čiastky je zobrazené v grafe. Zo 119 úspešných žiadostí za sledované obdobie boli dve nad 25 000 €, 12 žiadostí bolo od 10 000 do 25 000 €, ostatné boli menej ako 10 000 €.

Grantová schéma Košického samosprávneho kraja

Košický samosprávny kraj poskytuje dotácie na základe VZN č. 3/2006 v znení VZN 9/2009 a VZN 7/2014[3]. V prehľade je aj jedna dotácia na rekonštrukciu pamiatky vo výške 5000 €.

Tabuľka 15 Prehľad pridelených grantov z grantovej schémy Košického samosprávneho kraja. Zdroj: Web VÚC Ke

rok	2019	2018	2017	2016	2015
Výška pridelených grantov	64,950 €	66,400 €	43,700 €	40,300 €	40,300 €
počet úspešných košických subjektov	20	24	13	13	15

Návštevnosť kultúrnych inštitúcií a kultúrnych podujatí

V rámci prieskumu sme rozdelili návštevnosť podľa typu kultúrnych inštitúcií. Najvyššiu návštevnosť vidíme pri kultúrnych centrách a divadlách, nasledujú múzeá. Podľa počtu kultúrnych podujatí je najviac organizovaných v kultúrnych centrách, nasledujú knižnice. Pre presnejšie sledovanie kultúrnych podujatí a návštevnosti by malo mesto určiť jednotnú metodiku určovania kultúrneho podujatia a počtu divákov. Z návštevnosti nevieme rozlíšiť aké typy návštevníkov jednotlivé podujatia navštevujú, odkiaľ návštevníci prichádzajú. Preto by jednotný postup všetkých kultúrnych podujatí pri výskume svojich návštevníkov pomohol určiť komplexnejší pohľad.

Za celý rok 2019 odhadujeme kvalitfikovaným odhadom približne 1 000 000 návštevníkov kultúrnych podujatí v sledovaných inštitúciách (zriaďované kultúrne inštitúcie + kultúrne centrá Tabačka a Kino Úsmev, festival Biela noc[4], nezávislé galérie atď.). Tento počet návštevníkov približne kopíruje určený údaj z roku 2013 (911 000 divákov), ale počet podujatí je niekoľkonásobný (3650 podujatí v roku 2013 vs približne 12 500 podujatí v roku 2019). Údaj dokazuje pozorovaný fenomén – nedostatočnú prácu s návštevníkmi, ktorá ukazuje na rezervy v kultúrnom manažmente v meste. Práca s divákom, tzv. audience buidling je jednou z výziev a slabých stránok, ktoré v Košiciach v kultúre identifikujeme.

Na druhej strane je dôležité upozorniť na rast kultúrnych podujatí, ktoré sú často podmienkou prijímania grantových prostriedkov. Často ich počet narastá na úkor kvality – kultúrne inštitúcie žiadajú o príspevky s cieľom podporiť svoje prevádzkové náklady. Výkonnostné nastavenie však vo sfére kultúry nemá byť tým hlavným ukazovateľom a donor (Fond na podporu umenia, ďalšie štátne fondy, či mestská grantová schéma), by mali brať tento fakt na zreteľ.

Podrobnejšia analýza diváckej spotreby aj s profilom jednotlivých návštevníkov, prípadne identifikácia problémov, na ktoré obyvatelia narážajú, je potrebná pomocou reprezentatívneho prieskumu. V rokoch 2007 a 2013-2014 boli v Košiciach uskutočnené reprezentatívne prieskumy obyvateľstva, ktoré popísali spôsoby

[3] https://web.vucke.sk/sk/uradna-tabula/financie/informacia-financnych-prispevkoch/

[4] https://www.webnoviny.sk/tri-dni-plne-umenia-10-rocnik-bielej-noci-si-podmanil-kosice-sucasnym-umenim-napriek-zlemu-pocasiu-do-ulic-prilakal-tisice-ludi

kultúrnej participácie. Približne 20 % obyvateľov mesta nad 18 rokov má záujem o kultúrne podujatia vysokej kultúry – v súčasnosti by to znamenalo okolo 40 000 obyvateľov. Existuje tak potenciál pre rozvoj.
V roku 2020 prieskum publika ukázal nasledujúcu štruktúru.

Zhluk – 43,5 % obyvateľov **občasný stredný prúd**
Nenavštevujú kultúrne podujatia špecificky, patria k strednému prúdu, navštevujú kino a koncerty populárnej hudby, ako aj hrady a zámky a podujatia vo verejnom priestore. Väčšia pravdepodobnosť je, že v tomto zhluku sú muži (56 %), ľudia vo veku medzi 30 a 49 rokov (55 %), vysokoškolsky vzdelaní (56 %), chceli by kultúru navštevovať častejšie (63 %). Veľmi málo navštevujú klasickú hudbu a knižnice, či vzdelávacie podujatia.
Zhluk - 19,3 % obyvateľov **pravidelná všehochuť**
Okrem veľmi častej návštevy kina a populárnej kultúry navštevujú aj divadlá, múzeá a galérie občas aj koncerty klasickej hudby, hrady, umenie vo verejnom priestore, folklór a vzdelávacie podujatia. Tento zhluk je mladší, tvoria ho väčšinou ženy (71 %), ľudia vo veku do 30 rokov (53 %). Približne rovnaké zastúpenie majú vysokoškolsky a stredoškolsky vzdelaní (47 % a 42 %). Majú záujem kultúrne podujatia navštevovať častejšie (78 %).
Zhluk - 17.9 % obyvateľov **neaktívny/a**
Tento zhluk chodí na kultúrne podujatia najmenej a ani nemá záujem viac navštevovať (56 %). Ak navštívili, tak pravdepodobne kino alebo umenie vo verejnom priestore. Pravdepodobne majú medzi 30 a 49 rokov (43 %) prípadne medzi 50 a 65 rokov (39 %). Väčšina má stredoškolské vzdelanie s maturitou (58 %). Väčšina sú muži (56 %).
Zhluk – 12,2 % obyvateľov **ochutnávač/ka**
Táto skupina chodí občas do kina, na hrad alebo na koncert populárnej hudby či umenie na otvorenom priestranstve. Tvoria ho ľudia mladší ako 30 rokov (82 %), približne rovnako sú zastúpené ženy aj muži, väčšinou nemajú záujem častejšie navštevovať (62 %), väčšinou sú vysokoškolsky vzdelaní (63 %). Nikdy nechodia na koncerty klasickej hudby.

Zhluk – 7 % obyvateľov **pravidelná klasika**
V tomto najmenšom zhluku sú väčšinou ženy (97 %), staršie ako 65 rokov (80 %), s vysokoškolským alebo stredoškolským vzdelaním. Väčšinou nemajú záujem častejšie navštevovať podujatia (52 %). Pravidelne chodia na koncerty klasickej hudby a najmä do divadla, knižnice, múzea, galérie a na folklórne podujatia. Vôbec nechodia na vzdelávacie podujatia, takmer vôbec ani do kina, či na koncerty populárnej hudby.

Špecifickou otázkou vývoja do budúcnosti je kultúrna spotreba v online sfére, domáca kultúra a aktívna kultúrna participácia – teda tvorba trávenie voľného času kultúrnymi formami. V súčasnosti tieto potreby čiastočne zabezpečujú Výmenníky, prípadne amatérske združenia a komunity. V reakcii na vývoj postmateriálnej spoločnosti je však možné rozširovať ponuku v kultúrnom vzdelávaní dospelých a reagovať na potreby, ktoré je potrebné zmapovať v reprezentatívnom prieskume spotreby kultúry.

V lete 2021 sme realizovali 3 fokusové skupiny s obyvateľmi mesta ohľadom ich preferencií v kultúrnych podujatiach. Identifikovali sme tieto hlavné témy.

Bariéry

Fyzické uspôsobenie priestoru

- dizajn služieb a celkovo dizajn mesta sú dôležité pre celkovú atmosféru. Mladší respondenti aj vplyvom interfaceov digitálneho prostredia môžu vnímať oveľa viac prekážok vo fyzickom prostredí a „hanbiť sa"

„Niektoré kluby. Nechcem presne menovať (haha), ale sú to také staršie kluby ktoré majú desiatky rokov. Keby som okolo nich niekedy fyzicky neprechádzal, ani by som o nich nevedel."

„Ja mám pocit, že to umenie by sa malo ľuďom viac otvoriť. Keď napr. idem v Bratislave cez centrum, vidím že tie galérie sú mierne pootvorené, vidno do nich dnu. Keď zmeškám autobus tak sa idem pozrieť dnu na chvíľu. A už zistím niečo zaujímavé."

„Vítanosť"

- respondentky a respondenti vnímajú, že kultúra sa musí aktívne snažiť o divákov

„Možno sa ľudia zľaknú, a pomyslia si "čo tam ja budem robiť keď tam budú iní intelektuáli"? Ani ja nechodím všade (haha). Tiež som z tých ľudí, že si netrúfnem ísť všade. Keby ideme viacerí tak možno, ale sama tak tiež rozmýšľam čo sa odo mňa očakáva, či tam nebudem zbytočne."

„To sa stáva aj mne. Som introvertnejšia, mám rada kultúrne podujatia ale mám voči tomu niekedy taký rešpekt a trochu sa hanbím. Keď neviem presne kde idem, tak mám stres."

Atmosféry

Kultúrnosť a komunita

- Komernčné vs nekomerčné umenie je dôležitým rozlišovacím znakom, spotrebiteľská voľba súvisí s identitou návštevníka – ako sa charakterizuje ako konzument

„Ja by som doplnila - kultúra nie je len umenie v meste, ale všetko čo sa tu deje. Keď sa rozprávam s kamarátmi z Prešova, Bardejova a pod., stále hovoria že keď prídu do Košíc, tak cítia že je to tu žije inak. Ľudia si tu môžu viac dovoliť, inak si užívať život, aj to je podľa mňa kultúra v Košiciach."

Ja určite súhlasím. Nie som až taký umelecký typ, ale tiež vnímam kultúru ako niečo, čo sa formuje napríklad okolo Tabačky, galérií a podobných inštitúcií. Kultúra u mňa znamená aj tí ľudia a štruktúry a prirodzený sociálny život.

Miera porozumenia kultúrnemu obsahu

- Aj trendy galerijnej/kultúrnej pedagogiky, aj informácie o bariérach a otvorenosti naznačujú, že v Košiciach je veľký priestor pre zlepšenie v type „služieb" ktoré kultúra ponúka

Je dôležité rozoznávať subjektívne vnímanie kultúry a toho, čo kto z nás považuje za "kultúrne" a čo už je "za čiarou". /// Nesúhlasí s tým, aby napríklad piesne s vulgárnym obsahom boli označované za prejav kultúry, oceňuje prínos ľudí zodpovedných za

organizáciu Bielej noci. Kultúru spomína ako abstraktný pojem, kde nevieme uniformne zadefinovať čo všetko do nej spadá práve kvôli subjektivite vnímania. Kritizuje určité aspekty umeleckých diel, ktoré v ňom vyvolali čudné pocity a nepochopenie (napríklad osvetlené kondómy na poslednom ročníku Bielej noci).

Informačná bariéra (Digital Divide)

Digitálne plaformy nie sú aktualizované formou a obsahom, súčasné sociálne siete však vytvárajú „algoritmické bubliny"
Mnoho ľudí digitálny svet nezasiahne vôbec, majú potom zdanie, že je kultúrnej produkcie menej, než bolo v minulosti

Ja teraz zažívam že kamarátka robí pre K13 a iba cez ňu viem že sú v meste nejaké udalosti. Keby ju nemám, tak o tom neviem, nikde by mi to nevyskočilo. Toto je pre mňa nedostupnosť z nevedomosti a pritom stále sledujem galérie a podobne. Niekedy sa to ale ku mne proste nedostane.

Aj viac zmodernizovať už existujúce portály a aplikácie. Mne napríklad chýbajú nejaké sekcie, kde si viem pozrieť udalosti vytriedené podľa žánru ktorý ma zaujíma.

Košice podľa mna nevedia že TUKE má umeleckú fakultu, máme tu nejakú strednú filmovú školu o ktorej tiež málokto vie. Registrujeme že niečo také existuje, ale nemáme to nejak silnejšie asociované. Rovnako aj konzervatórium.

COVID-19

Osobná skúsenosť
- je veľmi dôležitým faktorom kultúrneho zážitku (živá kultúra)
- online kultúra je slabou náhradou, socializácia je veľmi dôležitá hodnota kultúry

Podľa mňa povedomie o kultúre počas karantény rapídne kleslo. Ľudia sedeli doma, mali iné starosti a začali vnímať podobné veci odlišne. Ak by sme zobrali do ankety lokálnu rómsku komunitu, zistili by sme že väčšina z nich nevie nič o kultúre - možno by niektorým z nich (ktorí majú peniaze) niečo hovorilo akurát kino.

Zhrnutie

Silné stránky:
Kultúrna ponuka je veľmi široká
Kultúrne podujatia sú hodnotené pozitívne
Slabé stránky:
Informovanosť o podujatiach
Vizuálna stránka mesta – vzhľad mesta je stále nepríjemný, preto je celý obraz mestskej kultúry nedokonalý
Faktory:
Digital divide – nedostupnosť digitálnych technológií pre určité cieľové skupiny
Post-socialistický kontext/architektúra/starostlivosť o priestory – aj po 30 rokoch je to veľmi dôležitý faktor
Európske hlavné mesto kultúry ako značka nefiguruje často v odpovediach, infraštruktúra (Výmenníky, Kasárne atď. však sú vnímané ako posun)
Kultúrne centrá ako Tabačka, Úsmev a Kasárne (spolu s Výmenníkmi) sú vnímaní ako nositelia zmeny

Tabuľka 16 Návštevnosť podľa typu inštitúcií (2018)

názov inštitúcie	typ	zriaďovateľ	podujatia	návštevníci
Štátne divadlo Košice	divadlo	MK	337	78 088
Bábkové divadlo Košice	divadlo	KSK	310	26 171
Divadlo Romathan v Košiciach	divadlo	KSK	87	9 840
Divadlo Thália Színház	divadlo	KSK	103	27 760
Spolu divadlo			**837**	**141 859**
Galéria Vojtecha Lofflera	galéria	mesto	54	16 312
Východoslovenská galéria	galéria	KSK	224	35 501
Spolu galérie			**278**	**51 813**
Knižnica pre mládež mesta Košice	knižnica	mesto	2 986	66 633
Štátna vedecká knižnica	knižnica	MK	376	7 709
Verejná knižnica Jána Bocatia v Košiciach	knižnica	KSK	837	15 503
Spolu knižnice			**3 981**	**71 851**
Slovenské technické múzeum	múzeum	MK	600	51 533
Východoslovenské múzeum	múzeum	KSK	37	78 553
Spolu múzeá			**637**	**130 086**
K13 - Košické kultúrne centrá	kultúrne centrum	mesto	4 457	234 167
Tabačka Kulturfabrik	kultúrne centrum	nezávislé	1 050	40 000
Kino Úsmev	kultúrne centrum	nezávislé	487	42 355
Spolu kultúrne centrá			**5 994**	**322 516**

Festivaly

Výraznou investíciou do kultúrnej infraštruktúry v roku 2013 sa Košice stali atraktívnym priestorom pre organizáciu festivalov. Príkladom je festival Art Film Fest Košice, ktorý má približne 10 000 návštevníkov filmových premietaní. Pre mesto Košice by výraznejšia spolupráca s týmto kultúrnym podujatím mohla znamenať vytvorenie väčších synergických efektov a napojenie na miestne filmové podhubie, ktoré kvôli chýbajúcej vysokej škole s podobným zameraním zatiaľ nenachádza dostatočný rozvoj (dotácie z Audiovizuálneho fondu napríklad v Košiciach znamenajú asi 250 000 €, z toho asi 200 000 € je v rámci dotácie pre festival Artfilm).
Najvýznamnejšie miesto v propagácii mediálneho a súčasného výtvarného umenia širokým kruhom divákov má nepochybne festival Biela noc, ktorá uvádza až 60 000 divákov v rámci svojho 10. ročníka fungovania. Ďalšie významné festivaly sú napríklad Festival sakrálneho umenia organizovaný Magistrátom mesta Košice (3100 divákov v roku 2019), USE The CITY!, Festival Divadiel Strednej Európy, Zlatý žobrák, Košická hudobná jar, Medzinárodný jazzový festival, Moonride, Festival Matrioshka, Jazz for Sale, Mesiac autorského čítania, Trans/misie, Visegradské dni, Festival Hevhetia, New Dance Days, Move fest, DAAVS, Punktík, Noc divadiel, Noc literatúry, Noc múzeí a galérií, Šengenský poludník, Spline, Virvar.

Turizmus
Na základe porovnania počtu prenocovaní a počtu návštevníkov vidíme, že sa pre turistov zatraktívnil priestor mesta Košice. Výška vybranej miestnej dane v roku 2018 bola 527 402 €. Veľký potenciál pre výber daní v oblasti turizmu ma evidencia prenocovaní prostredníctvom alternatívnych ubytovacích možností, ako je AirBnB. V roku 2018 tvorilo 57 % návštevníkov obyvateľov Slovenska, 8 % z Českej republiky, okolo 4 % tvorili cestujúci z Poľska, 4 % z Nemecka a 4 % z Ukrajiny, 3 % z Maďarska, 2 % z Rakúska. Štruktúra počtu návštevníkov kopíruje aj počet prenocovaní. Pre porovnanie v Brne a okolí bolo v roku 2018 ubytovaných 963 304 hostí, počet prenocovaní bol 1 743 974.

Košice sa tak stali atraktívnejším miestom pre pobyt, ale aj ekonomicky silnejším mestom, veľkú väčšinu návštevníkov tvoria obchodné cesty. Rozvoj cestovného ruchu v meste však má ešte potenciál v skvalitnení služieb a ďalšom zvyšovaní počtu prenocovaní. **Domáci cestovný ruch je vzhľadom na faktory globálnej pandémie príležitosťou pre rozvoj.**

Tabuľka 17 Počet návštevníkov a počet prenocovaní v meste Košice, zdroj: Visit Košice

Rok	Počet prenocovaní	Počet návštevníkov
2018	417 209	200 277
2017	367 725	195 890
2016	350 145	184 467
2015	305 620	154 012
2014	262 112	140 011
2013	285 736	151 657

Súkromné zdroje v kultúre

Súkromné kultúrne priestory v meste výrazným spôsobom napomáhajúnapomáhajú tvorbe živej atmosféry, spoločenskému kontaktu, ekonomickému rozvoju v kreatívnych odvetviach. Príkladom je kníhkupectvo Artforum a kultúrny priestor Artház v rekonštrukcii, prípadne priestor FUGA, ktorý je spravovaný kultúrnym centrom kresťanov, Akadémia kultúrny priestor Rovás, nezávislé galérie ako

VUNU Gallery, Šopa Gallery, kreatívny HUB 436, CHAT priestor pre Arteterapiu, priestory cirkví (kostoly, Synagóga na Zvonárskej ulici), priestory kaviarní a čajovní (Čavango, Stockholm), hudobné kluby (GES, Colloseum, Spoločenský pavilón, AULA, novovzniknutý YAMA klub).
Zriaďované kultúrne inštitúcie podporujú tvorcov podľa svojich oblastí – napr. Východoslovenská galéria akvizíciou lokálnych súčasných umelcov. Reťazec v ktorom tvorcovia predávajú svoje diela na iných fórach je však veľmi slabý, súkromné aukčné siene neprejavujú špecifický záujem. V tomto smere je možné rozvinúť spoluprácu s aukčnými sieňami a so súkromnými zberateľmi formálnymi alebo neformálnymi dohodami o spolupráci.

Súčasťou plánovania kultúry v tomto dokumente nie je sieť kinosál v obchodných centrách, sú však veľmi výrazným prvkom v zabezpečovaní kultúrnej ponuky v oblasti audiovízie

Analýza externého prostredia

Zhrnutie

Košice sú súčasťou širokej globálnej siete Unesco Creative Cities, ktorá otvára dvere pre implementáciu nových prístupov v oblasti kultúrneho manažmentu a rozvoja kultúry a kreatívnych odvetví. Nutným začiatkom pre kvalitnú kultúrnu politiku je dostatočná dátová a analytická príprava, ktorá vznikne len v spolupráci so všetkými zapojenými organizáciami.

Pandémia Covid-19 spôsobila výrazný zásah do kultúrneho života a pravdepodobne aj do verejných financií na najbližšie roky. Investície do kultúry však môžu priniesť inovatívne nápady a naštartovať ekonomický rozvoj do budúcnosti. Špecifickým príkladom je online prostredie, ktoré môže priniesť mestu príležitosti v rozvoji mediálneho umenia a digitálnych technológii.

Sociálne inovácie a ekonomické alternatívy, ktoré môže priniesť kultúrna scéna v online alebo offline prostredí sú priestorom aj na podporu odolnosti mesta, ekologickejší a šetrnejší prístup k zdrojom a adaptáciu na hrozby, ktoré prináša zmena klímy.

Politické súvislosti

Politické súvislosti sú dané najmä medzinárodným, národným a regionálnym inštitucionálnym kontextom, v ktorom sa mesto nachádza.

OSN/UNESCO

Kultúra je v rámci OSN Cieľov udržateľného rozvoja (UN Sustainable Development Goals – tzv. Agenda 2030) považované za jeden z prostriedkov pre dosiahnutie udržateľného rozvoja v piatich oblastiach – Životné prostredie a odolnosť, Prosperita a dobrý život, Vedomosti a zručnosti, inklúzia a participácia. Culture 2030 indikátory pomáhajú ohodnotiť štáty a samosprávy v spôsobe, ako prostredníctvom kultúry prispievajú k udržateľnému rozvoju.

Košice sú súčasťou medzinárodnej siete Unesco Creative Cities špecificky klastra mediálneho umenia. Hlavným cieľom siete je podpora spolupráce medzi mestami, ktoré rozpoznávajú kreativitu ako strategický faktor svojho udržateľného rozvoja, podporovať a rozvíjať iniciatívy miest pre rozvoj kreativity ako prvku rozvoja mesta prostredníctvom partnerstiev verejných a súkromných sektorov a občianskej spoločnosti, výmeny skúseností, spoločných podujatí a ďalších nástrojov.[5]

Európska únia

Z hľadiska členstva Slovenska v Európskej únií je výrazným prvkom externého prostredia aj európska kultúrna politika. Hlavnými prvkami tzv. Novej agendy pre kultúry[6], ktorý sa premieta do Pracovného plánu kultúry (2018-2022)[7] je podpora udržateľnosti kultúrneho dedičstva, súdržnosti a dobrého života, podpora ekosystému umelcov, kultúrnych a kreatívnych profesionálov v európskom kontexte

---

[5] https://en.unesco.org/creative-cities/sites/creative-cities/files/uccn_mission_statement_rev_nov_2017.pdf

[6] https://ec.europa.eu/culture/sites/culture/files/commission_communication_-_a_new_european_agenda_for_culture_2018.pdf

[7] http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13948-2018-INIT/en/pdf#http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13948-2018-INIT/en/pdf

a podpora medzinárodných vzťahov. Výrazným prvkom súčasnej európskej kultúrnej politiky je aj práca s dátami (evidence-based policy making)[8] [9].
Z hľadiska pôsobenia kultúry a kreatívnych odvetví v mestách vníma EU silu kultúry a kreativity najmä v ich schopnosti transformovať komunity a prispievať k ekonomickému rastu, tvorbe pracovných miest, dobrému životu a adaptívnemu prístupu k tvorbe prostredia.[10]
Primárnymi cieľmi EÚ v mestách (komunikované prostredníctvom Mestskej agendy EÚ[11] a Amsterdamského dohovoru[12]) je inklúzia, zabezpečenie kvality ovzdušia, boj proti mestskej chudobe, bývanie, cirkulárna ekonomika, zamestnanosť v lokálnej ekonomike, adaptácia na zmenu klímy, prechod na udržateľnú energetiku, udržateľnosť vo využívaní pôdy, mestská mobilita, prechod na digitálne riešenia a inovatívne verejné obstarávanie.
Nástrojom výkonu európskej kultúrnej politiky je najmä finančná stimulácia v programe Creative Europe. Jeho programové priority aj v období 2021-2027 zostávajú ako v doterajšom období v podpore sociálneho rozvoja, inklúzie, ekonomického rozvoja a súťaživosti a takisto v medzinárodnej spolupráci. V novom období sa viac sústredí na boj proti dezinformáciám v oblasti médií, podporu činností v oblasti zmierňovania klimatickej zmeny a dosahovania rodovej rovnosti v kultúre a kreatívnych odvetviach[13].
Výrazným zdrojom financovanie je aj Horizon Europe, ktorého podpora smeruje na prepojenie kreatívnych odvetví a digitálnej technológie. Európskou schémou na podporu kreatívnych odvetví je aj Creativ KIC (Knowledge and Innovation Community!, ktorý pripravuje EIT (European Institute of Innovation and Technology). Predpokladá vytvorenie nových príležitostí pre 12,5 milióna Európanov kultúrnom a kreatívnom sektore.[14]

Slovenská republika

Vláda SR v programovom vyhlásení 2020-2024[15] deklaruje potrebu „životaschopnej, sebavedomej a nezávislej kultúry“. Dáva rovnaký dôraz na nezriaďovanú ako na zriaďovanú kultúru. Vláda sa zároveň pripravuje na reformu kultúrneho sektora, v ktorom chce priniesť zmeny v oblasti inštitucionálneho zamerania, obsahov, legislatívy a ekonomiky. Predpokladá sa príklon k viaczdrojovému financovaniu. V oblasti kreatívneho priemyslu je záujmom vlády stimulovať ho ako jedno z dôležitých ekonomických odvetví, najmä efektívnym čerpaním eurofondov v tejto oblasti.
Stratégia rozvoja kultúry a Stratégia rozvoja kreatívneho priemyslu mali výhľadové obdobie na roky 2014-2020[16]. Súčasná vláda si bude stanovovať ciele, pravdepodobne prostredníctvom uvedenej reformy.

---

[8] https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/studies/ccs-feasibility-study_en.pdf
[9] https://ec.europa.eu/culture/policy/strategic-framework/evidence-base_en
[10] https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/publications/cci-policy-handbook_en.pdf
https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/priority-themes-eu-cities/culture-cities_en
[11] https://ec.europa.eu/futurium/en/urban-agenda-eu/what-urban-agenda-eu
[12] https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/pact-of-amsterdam_en.pdf
[13] https://www.ietm.org/en/eu-budget-reinforcing-europes-cultural-and-creative-sectors-in-2021-2027
[14] https://eit.europa.eu/news-events/news/eit-turns-volume-creative-cultural-industries
[15] https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/24756/1
[16] http://www.strategiakultury.sk/

Košický samosprávny kraj

Stratégia KSK[17] v oblasti kultúry predstavuje zámer „tradície inšpirujú inovácie" v troch programových oblastiach. Programy „Regionálna kultúrna identita", „Kultúrny cestovný ruch" a program „Kreatívny priemysel" cielia na zlepšenie ponuky zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK, podporu regionálnej špecifickosti a posilnenie prináležitosti k regiónu, ako aj na ekonomický rozvoj. Výrazný dôraz kladie Stratégia KSK aj na správu a organizácií, ktoré majú byť efektívne, kvalitné, dostupné, transparentné a participatívne. Synergia vo víziách mesta Košice a Košického samosprávného kraja je viditeľná v spoločných cieľoch a prioritách.

17 https://web.vucke.sk/files/sk/kompetencie/kultura/koncepcne-materialy/koncepcia_rozvoja_kultury_2019.pdf

Právne faktory

Právnu reguláciu v oblasti kultúry a kreatívnych odvetví zabezpečuje na medzinárodnej úrovni množstvo dohôd a dohovorov. V tomto zozname je spomenutá základná legislatíva UNESCO, ukotvenie právnej regulácie EÚ v oblasti kultúry a kľúčové predpisy, ktoré v súčasnosti regulujú oblasti umenia, hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva a autorského práva.
OSN

Kultúrne dohovory Unesco
The Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions (2005)
The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (2003)
The Universal Declaration on Cultural Diversity (2001)
The Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage (2001)
The Convention for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage (1972)
The Convention on the Protection of Copyright and Neighbouring Rights (1952, 1971)
The Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Traffic of Cultural Property (1970)
The Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict (1954)

EU
Právny rámec angažovania Európskej únie v oblasti kultúry definuje článok 167 Zmluvy o fungovaní Európskej únie[18].

Slovenský právny rámec

V oblasti umenia
Zákon č. 385/1997 Z. z. o Slovenskom národnom divadle
Zákon č. 114/2000 Z. z. o Slovenskej filharmónii
Zákon č. 103/2014 Z. z. o divadelnej činnosti a hudobnej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov
Zákon Slovenskej národnej rady č. 96/1991 Zb. o verejných kultúrnych podujatiach
Zákon č. 444/2002 Z. z. o dizajnoch
Zákon č. 13/1993 Z. z. o umeleckých fondoch v znení neskorších predpisov
Zákon č. 212/1997 Z. z. o povinných výtlačkoch periodických publikácií, neperiodických publikácií a rozmnožení audiovizuálnych diel v znení neskorších predpisov
Metodické usmernenie MK SR č. MK – 4315/2020-110/11107 z 31. júla 2020 na určenie štandardov pre verejné knižnice http://www.culture.gov.sk/vdoc/243/metodicke-pokyny-v-oblasti-kniznicneho-systemu-151.html
Zákon č. 284/2014 o Fonde na podporu umenia
Zákon č. 138/2017 Z. z. o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín
Autorské právo a práva súvisiace s autorským právom [19]

[18] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=en#page=75&zoom=100&view=FitB

Zákon č. 185/2015 Z. z. Autorský zákon v znení neskorších predpisov. Autorské práva na Slovensku sú do veľkej miery ovplyvnené aj harmonizáciou kvôli jednotnému európskemu trhu, preto je dôležité vnímať aj komunitárnu úpravu[20].
Nehmotné kultúrne dedičstvo
Zákon č. 4/1958 Zb. n. SNR o ľudovej umeleckej výrobe a umeleckých remeslách
Zákon č. 189/2015 Z. z. o kultúrno-osvetovej činnosti
Zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky
Hmotné kultúrne dedičstvo
Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov
Zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene a doplnení zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.
Zákon č.126/2015 Z. z. o knižniciach
Zákon 212/1997 Z. z. o povinných výtlačkoch periodických publikácií, neperiodických publikácií a rozmnoženín audiovizuálnych diel v znení neskorších predpisov
Zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších prepisov
Zákon č. 200/1994 Z. z. o Komore reštaurátorov a o výkone reštaurátorskej činnosti jej členov v znení neskorších prepisov.
Zákon č. 138/1992 Zb. o autorizovaných architektoch a autorizovaných stavebných inžinieroch v znení neskorších predpisov.
Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších prepisov.[21]
Pre oblasť kreatívnych odvetví sú zásadné najmä zákony týkajúce sa podnikania, ako aj otázky duševného vlastníctva a priemyselného vlastníctva[22], ktoré je v tvorbe z hľadiska nakladania z hodnotami považované aj za a najväčší majetok z ekonomického hľadiska.
Postavenie mesta Košice definuje Zákon o meste Košice 401/1990 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Regionálne a lokálne predpisy

Štatút mesta Košice
Mesto Košice - Všeobecné záväzné nariadenie 122 o určení zoznamu pamätihodností mesta[23]
Všeobecné záväzné nariadenie 190 o poskytovaní dotácií z rozpočtu mesta Košice[24]
Zásady ochrany pamiatkovej rezervácie[25] sú považované mestom za strategický dokument pri postupe v centrálnej zóne.
Košický samosprávny kraj má ešte stále platné Všeobecne záväzné nariadenie č. 3/2006 o poskytovaní dotácií v znení neskorších zmien a doplnkov, ktoré sa ale podľa

---

[19] http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/media-audiovizia-a-autorske-pravo-/autorske-pravo/pravny-ramec-d2.html
[20] http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/media-audiovizia-a-autorske-pravo-/autorske-pravo/pravny-ramec-d2.html
[21] Ak sa dá, tak na aktuálnu stránku MK SR
[22] https://www.dusevnevlastnictvo.gov.sk/
[23] https://www.kosice.sk/vzn/122
[24] https://www.kosice.sk/vzn/190
[25] https://static.kosice.sk/s/69f8a0176dc2ae58d1bab0ce7

najnovšej Koncepcie rozvoja kultúry v Košickom samosprávnom kraji 2020-2025 (2030)[26] má zmeniť, aby sa priblížilo jej cieľom.

Ekonomické faktory

Pandémia, ktorá svet zasiahla na začiatku roku 2020 so sebou priniesla veľkú ekonomickú recesiu. Jej globálne a lokálne dôsledky je z momentálnej pozície ťažké predpovedať. Pravdepodobne kríza ovplyvní množstvo verejných peňazí a nutne spôsobí škrty v rozpočtoch verejných inštitúcií, a to na európskej, národnej a aj regionálnej úrovní. Zatiaľ sa predpokladá pokles verejných financií o približne 10 %. Na oblasť kultúry mali v minulom krízovom období škrty v niektorých krajinách takmer likvidačný charakter, navyše sa do veľkej miery rozvinula tzv. prekarizácia pracovníkov v kultúre a kreatívnych odvetviach. Ide o neistotu v pravidelnosti a výške odmeny, neexistenciu sociálneho zabezpečenia, ktoré vedú k psychologickým a zdravotným dôsledkom. Súčasná situácia dáva príležitosť kultúrnej politike prehodnotiť spôsob, akým pristupuje ku kultúre a k hodnotám, ktoré kultúra pre spoločnosť vytvára. Trendom v oblasti kultúry a kreatívnych odvetví je vnímanie tzv. ekosystémov. Verejné inštitúcie kultúru podporujú, aby sa obyvatelia mohli tešiť sa zo spoločenskej hodnoty, ktorú prinášajú a zároveň aby tvorcovia prezentovali hodnotné umenie. V tomto prostredí vzniká zároveň tvorba, ktorej produkty a služby je možné komerčne predávať. Pre rozvoj malého a stredného podnikania v tejto zabezpečuje verejná správa finančné a nefinančné podporné systémy.

Financovanie kultúry
Financovanie kultúrneho sektora na Slovensku je momentálne závislé od postavenia kultúrnej inštitúcie a vzťahu k zriaďovateľovi (štát, kraj, samospráva). Nezriaďované kultúrne inštitúcie v najväčšej miere využívajú schémy štátnej, regionálnej či lokálnej grantovej pomoci. Nad rámec slovenských finančných nástrojov je pre kultúrny sektor k dispozícii program Kreatívna Európa[27], či Erasmus +, Horizon Europe, Nórske granty, Interreg, COSME, ENI, Visegrad. Vlastné príjmy však bývajú najvýraznejšiou zložko pri financovaní nezriaďovaných inštitúcií. Tieto príjmy sú často z podnikania v oblasti gastronómie, prípadne prenájom.
V rámci odporúčaní Inštitútu kultúrnej politiky Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, ako aj podľa súčasného programového vyhlásenia vlády je pre budúcnosť rozvoja kultúrnych inštitúcií na Slovensku otvorená otázka viaczdrojového financovania – teda delenia zodpovednosti za financovanie a správu inštitúcií medzi štát, región a prípadne obec. Takáto zmena by mala priniesť najmä zvýšenie kvality.

Súčasná situácia a krízové dopady
V rámci poklesu verejných financií pri odhade 10 % v najbližších dvoch rokoch môžeme očakávať aj ohrozenie základných funkcií niektorých kultúrnych inštitúcií. Vo fondoch na podporu nezriaďovanej kultúry, ktoré ale čiastočne financujú aj programy inštitúcií zriaďovaných samosprávami, je momentálne vyčlenených v rozpočte približne 50 miliónov € ročne a nepredpokladá sa s ich škrtmi, ale ani s navýšením. Programové priority sú v súčasnosti podľa krízového manažmentu flexibilné a sústredia sa na podporu „prežitia" jednotlivcov a inštitúcií v ohrození.

---

[26] https://web.vucke.sk/files/sk/kompetencie/kultura/koncepcne-materialy/koncepcia_rozvoja_kultury_2019.pdf
[27] https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9170-2018-INIT/sk/pdf

Mesto Košice a Košický samosprávny kraj tiež postihne pokles príjmov približne o 10 %, minimálne v najbližších dvoch rokoch. Pre kultúru, kde sú príjmy aj tak labilné, škrty v rozpočte znamenajú výpadok likvidačného charakteru. Navrhujeme preto držať rozpočet v kultúre minimálne na úrovni 3 % z rozpočtu tak, aby mohla byť nástrojom pre obnovu inovatívnej mestskej ekonomiky.

Kultúrne a kreatívne odvetvia

Napriek krízovým odhadom je možné zo skúsenosti začiatku 21. storočia povedať, že digitalizácia, zdieľaný trh a premena na znalostnú ekonomiku dokázali z kultúrnych a kreatívnych sektorov vytvoriť jeden z najrýchlejšie rastúcich odvetví. Problémom pre malé a stredné podniky v kreatívnom sektore, je získanie financií pre rozbeh, a to je jedna z hlavných prekážok ich rastu.[28]

Kultúrne a kreatívne odvetvia sú do veľkej miery závislé od nehmotných zdrojov (teda najmä duševného vlastníctva), ktoré sa neeviduje v účtovníctve. Z povahy produktov vyplýva jedinečnosť, a nemožnosť redukcie nákladov masovou priemyselnou produkciou. Komerčné pôžičky v bankách sú nedostupné (pre banky zatiaľ nie je dostatočne finančnou zárukou, aby investovali do vývoja svojich procesov pre vyhľadávanie a ohodnocovanie firiem v kreatívnych odvetviach). V tomto ohľade je zásadné, aby kreatívne odvetvia našli partnerov v lokálnej a v regionálnej administratíve. Verejný sektor by mal pomôcť stimulovať súkromné investície, a PPP formy pre rozvoj malých a stredných podnikov v kreatívnych odvetviach – buď cez záručné mechanizmy alebo venture capital fondy[29]. Na spolufinancovanie pre lokálne samosprávy sú v Európskej únii dostupné aj štrukturálne fondy pre investičný rozvoj[30].

Sociálne inovácie

Sociálne inovácie nie sú v primárne podnikateľským prvkom, ide najmä o nápad, ideu rozvoja, ktorá je spájaná s pozitívnym dopadom na okolie. Pre rozvoj niektorých foriem kreatívnych odvetví je možné vnímať aj rozvoj sociálneho podnikania, ktoré môže podčiarknuť niektoré zo spill-over efektov kultúrnych a kreatívnych odvetví, špeciálne oblasť sociálnych inovácií. Na Slovensku je sociálne podnikanie (v zmysle sociálneho podniku ako špecifického typu biznis modelu podľa zákona 112/2018 Z.z.) zaťažené veľkým množstvo administratívy a do veľkej miery bráni jeho rozšíreniu aj málo poznatkov o možnostiach využitia verejnej podpory[31]. V zásade je sociálne podnikanie (angl. entrepreneurship) ideovým nastavením pre inovácie, ktoré prinášajú pozitívny dopad na komunitu – nemusí nevyhnutne ísť o sociálny podnik podľa legislatívy.

V rámci inovácií so zmenou spoločnosti aj vplyvom digitálnych technológií je možné vidieť aj rozmach tzv. zdieľanej ekonomiky. V kreatívnych odvetviach sa okrajovo zatiaľ prejavuje najmä v oblasti turizmu (napr. AirBnB, bike sharing), je však možné, že sa v rámci súčasných globálnych zmien prejaví vo výraznejšej forme. Rozvoj sa predpokladá aj v tzv. makers movement prostredníctvom FabLabov, prípadne v Coworkingoch. Príkladom môže byť aj knižnica vecí (napríklad Goetheho inštitút), kde zdroje na opakované použitie môžu slúžiť širšiemu okruhu tvorcov[32]. V rámci tohto trendu je určite podstatné spomenúť trend cirkulárnej ekonomiky, ktoré sa

---

[28] European Ageda Workplan For Culture

[29] https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/publications/cci-policy-handbook_en.pdf

[30] https://ec.europa.eu/commission/priorities/jobs-growth-and-investment/investment-plan-europe-juncker-plan/whats-next-investeu-programme-2021-2027_en

[31] Bľanda, Jozef. Sociálne podnikanie na Slovensku (dizertačná práca)

[32] https://www.goethe.de/ins/sk/sk/kul/sup/ajn.html

najmä v oblasti udržateľnej módy môže stať súčasťou bežného fungovania v environmentálne zodpovednej spoločnosti.
Rôzne formy alternatívnych biznis modelov môžu byť príležitosťou pre spoluprácu, zdieľanie a lokálnu symbiózu založenú na výmene. Metódy co-creation a mapovanie rôznych zdrojov v rámci príprav biznis modelov by mali podporiť aj lokálnych filantropov v prípade, že majú záujem o investície, ktoré môžu pomôcť zveľadiť mesto a zhodnotiť financie v dlhodobom horizonte. Pre nemožnosť úplne predvídať rozvoj krízového obdobia sa v európskom kontexte môžu objavovať nové experimentálne formy a modely fungovania kultúry.
Samostatnými formami financovania kultúry sú aj crowdsourcing či crowsharing. Hoci je crowsourcing považovaný za komerčný nástroj, na ktorý je potrebné vynaložiť nemalé investície do marketingu a propagácie samostatnej kampane, súčasná kríza ukázala silu crowdsourcingu aj na lokálnej úrovni a komunitné solidárne financovanie môže byť jednou z budúcich alternatív.

Sociálne faktory
Demografia
Demografia mesta Košice naznačuje starnutie obyvateľstva. Priemerný vek obyvateľstva je 41 rokov, podľa údajov Štatistické úradu Slovenskej republiky z roku 2019 sa prisťahovalo a odsťahovalo ročne asi 1 % obyvateľov. Je možné, že oficiálne údaje neodpovedajú skutočnosti, pretože pri sťahovaní nie je trendom meniť adresu trvalého bydliska. Prevahu v populácii tvoria ženy (51%) so štandardným 2% rozdielom. Naprieč okresmi aj mestskými časťami je v celkovom počte všade prevaha žien s rozdielom 4 malých mestských častí.

Tabuľka 18 Veková štruktúra mesta. Zdroj: Štatistický úrad a prepočty Michaela Šedovič (2020)

Vekové kategórie	Počet	%
0-14	34342	14,3935488
15 - 19	10810	4,53072806
20 - 29	27665	11,5950594
30 - 49	76612	32,109911
50 - 64	46410	19,4515346
65+	42754	17,9192181
Spolu	*238593*	*100*

Do mesta sa však v posledných rokoch sťahujú za prácou a za štúdiom na univerzitách študenti z Ukrajiny, a Indie (počet v súčasnosti môže byť až okolo 4000 študentov zo zahraničia). Celkovo je v Košiciach približne 20 000 študentov, ich počet medziročne klesá, preto je potrebné uvažovať o tom, ako zatraktívniť prostredie pre mladých ľudí, ktorí by si v meste mohli nájsť pracovné príležitosti a ako týchto ľudí udržať v meste s vidinou kvalitného života.
Z hľadiska vnímania krajiny pôvodu a národností obyvateľov s trvalým pobytom je slovenského pôvodu 227 576 obyvateľov mesta pôvodom zo Slovenska, 11 017 z inej krajiny (najpočetnejšia skupina 3685 je z Českej republiky 1544 z Ukrajiny, nasleduje Veľká Británia (630) Maďarsko (616), Nemecko (571), Poľsko (472), Vietnam (396), iné národnosti nie sú do detailov zverejnené.
Individualizmus vs komunita

Súčasné sociálne trendy naznačujú dva dlhodobo pretrvávajúce fenomény neskorej modernity. Jedným je prehlbujúca sa izolácia a individualizmus, ktorý spôsobuje potrebu v kultúrnej spotrebe personalizovať svoje zážitky (počúvaním vybraných playlistov, streamovaným vlastného výberu seriálov). Druhým trendom je vyznávanie postmateriálnych hodnôt – teda postup spoločnosti, pri ktorom je pri dosiahnutí určitej úrovne materiálneho dostatku podstatné uvažovať o hodnotách ako sebanaplnenie, spoločenská zodpovednosť, orientácia na spoločnosť ako celok. Pri takejto úrovni môžeme pozorovať aj populáciu mestského obyvateľstva, ktoré svojou spotrebou preferuje kultúrne statky aj pre to, aby dosialo takéto sebanaplnenie. Výrazne sa tento trend prehlbuje aj v posledných rokoch odpozorovaným fenoménom tzv. nastupujúcej dospelosti (emerging adulthood). Ľudia medzi 20. a 30. rokom života predlžujú svoj nástup do dospelosti, odkladajú rodinu a záväzky a využívajú príležitosti kvalitného trávenia voľného času pre rozvoj svojej osobnosti. Medzi formy trávenia voľného času patrí aj kultúra a spoločenský život s priateľmi. V Košiciach je v tejto vekovej kategórii približne 27 tisíc obyvateľov. Špecifické demografické charakteristiky pre kultúrnu spotrebu majú aj ľudia medzi 30-49 – všeobecne platí, že kultúrne podujatia navštevujú menej často. Pre viac voľného času sú spotrebiteľmi kultúry následne najmä dôchodcovia.

Typy kultúrnej participácie

Podľa štúdie na základe údajov o kultúrnej participácii z Eurobarometra vieme rozpoznať v Slovenskej populácii štyri typy návštevníkov kultúrnych podujatí. Typológia približne kopíruje aj návštevníkov kultúry v meste Košice. Jedna časť (približne 25 % v roku 2007, 24 % v roku 2013) obyvateľstva je tzv. kultúrnych **všežravcov**. Ide o vzdelanú, ekonomicky aktívnu vrstvu, ktorá navštevuje rôzne typy podujatí. Ďalšou časťou je skupina návštevníkov **populárnych žánrov**. To sú ľudia, ktorí radi navštevujú kiná, prípadne koncerty populárnej hudby (23 % v roku 2007, 20 % v roku 2013). Tretia skupina je skupina návštevníkov **historických pamiatok** (27 % v roku 2007, 24 % v roku 2013). Túto skupinu tvoria prevažne starší ľudia. Štvrtou skupinou sú jednotlivci, ktorí na kultúrne podujatia takmer **nechodia**[33] (26 % v roku 2007, 32 % v roku 2013).

Ďalšou témou je vzťah autorov a verejnosti. V súvislosti s pandémiou v roku 2020 sa izolácia stala samostatnou témou pre uvažovanie o budúcej sociálnej štruktúre mesta. Objavujú sa aj podnety, aby si samosprávy vytvárali kontakty priamo s fyzickými osobami – napríklad aj kreatívcami, aby ich potreby mohli flexibilne a adresne pomáhať naplniť v prípade, že sprostredkovateľské inštitúcie strácajú priamy kontakt.

Technologické faktory

V reakcii na pandémiu Covid-19 sa pre zákaz organizovať kultúrne podujatia v súvislosti so sociálnou izoláciou objavilo množstvo predikcií prechodu kultúry do online priestoru. Digitalizácia kultúry bola jednou z priorít Európskej únie už dlhodobo[34], nemožnosť cestovať a zhromažďovať sa je však zvlášť silným impulzom pre posilnenie kultúry v digitálnom priestore. Digitalizácia kultúry premieňa spôsob akým je tvorená hodnota kultúrneho produktu, preto je dôležité v rámci premeny formy produkcie a distribúcie myslieť aj na premenu ich ekonomických modelov. Šírenie je demokratickejšie, rýchlejšie, ale na druhej strane globálnejšie – a je nutné myslieť na vzťah lokálneho prostredia a konkurencie digitálnej produkcie v globálnom prostredí. V súvislosti s touto zmenou je dôležité vnímať aj ekonomické

[33] Šebová, Miriam. *Ekonomické a sociálne dimenzie kultúry v meste.* 2016. Technická univerzita v Košiciach.

[34] https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9170-2018-INIT/sk/pdf

modely odmeňovania tvorcov za výsledky tvorivej práce v online priestore. V dôsledku krízy bolo množstvo umeleckej produkcie sprístupnené zadarmo, online „predkupné" lístky sú však aj formou garančných mechanizmov, či novej formy tvorby fondov.
V spolupráci s programom „Kreatívna Európa", kde v programe Kultúra (609 mil €), Médiá (1 081 mil €) a Medzisektorová spolupráca (160 mil €) majú tiež zabezpečiť konkurencieschopnosť napríklad európskej audiovizuálnej produkcie v globálnom svete online streamovacích služieb. Nový program Európskej únie „Digitálna Európa" má mať v ďalšom programovom období (2021-2027) z dispozícii 9,2 mld €.
Nové technológie posúvajú hranice poznania, inovačného potenciálu, spotrebiteľského správania kultúry, či ekonomické modely (blockchainové distribučné siete, strojové učenie, sociálne siete, internet vecí).
Technologický rozvoj by mal vedieť podporiť aj princípy politiky založenej na dátach, kde sa na základe analýz sociálnych médií a verejne dostupných správ, či aplikácií spracúvajú dáta a pomáhajú pripravovať podklady pre rozhodnutia kultúrnej politiky a manažmentu v kultúre.

Environmentálne faktory
Kritické globálne otepľovanie, ktoré so sebou nesie zmeny podnebia a bude mať obrovské ekonomické a sociálne dopady je veľmi pravdepodobným scenárom, ktorý zmení svet ako ho poznáme v najbližších dvadsiatich rokoch. Medzinárodné spoločenstvá sa dohadujú na spoločných stratégiách ochrany životného prostredia, a to najmä limitovaním spotreby, znižovaním exhalátov a energetickým šetrením[35].
Každopádne sa mestá musia pripraviť na zmeny svojich podnebí. Mesto Košice pripravuje Adaptačnú stratégiu na zmenu klímy, ktorá sformuluje odporúčania, aby extrémne teplá, suchá a prívalové dažde bolo možné odolne prekonať. Pri hodnotení zraniteľnosti v rámci prípravy Adaptačnej stratégie sa ukázalo centrum mesta, kde sú koncentrované pamiatky a kultúrne zariadenia, ako najcitlivejšie pre najväčšie teplá – najmä kvôli nedostatku zelene a koncentrácií spevnených plôch. Kultúrne dedičstvo vo forme cennej architektúry môže byť ohrozené horúčavami a záplavami - a podľa tejto štúdie pôjde jednak fasády, ale aj exponáty a umenie, ktoré budovy uchovávajú.
Zmena podnebia môže mať vplyv aj na estetiku verejných priestorov – inštaláciou klimatizačných jednotiek na fasádach budov, tieniacich markíz či iných nástrojov na zmierňovanie interiérového tepla. Práve umiestňovanie zelene vo verejných priestranstvách, na strechách a fasádach po zhodnotení nárokov na údržbu býva jednou zo stratégii miest, ako pracovať s extrémnym teplom v intraviláne. Adaptačné opatrenia v kultúrnej oblasti by mali hlavne v letných mesiacoch viesť k zabezpečeniu vody a tieňa na kultúrnych podujatiach.
Na druhej strane je však nutné zapojiť kultúrny sektor do tzv. mitigačných opatrení, teda opatrení, ktoré vedú k znižovaniu produkcie skleníkových plynov. Veľkým producentom tzv. uhlíkovej stopy je lietanie a cestná doprava. Zároveň je nutné myslieť aj na ekologické dopady digitálnej práce a streamovania napríklad hudby, videa – veľký transfer dát znamená totiž spotrebu elektrickej energie a je prevádzka cloudových zariadení vyžaduje chladenie v datacentrách, ktoré je energeticky náročné.
Fond na podporu umenia vypracoval odporúčania, ktoré cielia na 1) minimalizáciu tvorby odpadu, 2) zabezpečenie triedenia a zhodnocovania odpadu 3) optimalizáciu dopravy, 4) zelené obstarávanie produktov a služieb, 5) zelenú infraštruktúru a architektúru, 6) zvyšovanie environmentálneho povedomia.

[35] https://www.ipcc.ch/

Mesto Košice v roku 2019 prejavilo záujem kandidovať na pozíciu Green Capital. Vedenie mesta tak vyjadruje záujem postaviť svoju budúcnosť na harmonizácii so životnými prostredím a hľadaním riešení, v ktorých bude mestský život environmentálne zodpovedný.